מלחית חומה Salsola inermis – פורחת במדבר (ספטמבר 2016)

כתבו: **אבי שמידע** ו**גדי פולק**

מלחית חומה *Salsola inermis* (סלקיים) היא צמח חד-שנתי דו-עונתי (חורפי וקיצי גם יחד) שצורתו בשיא גודלו בקיץ כגוש כדורי צפוף שגובהו 12-25 ס"מ. לצמח מראה מאפיר-מחוספס הודות לכסות שערות קמחית על הגבעול והעלים. העלים קטנים, קשקשיים וערוכים בסידור מסורג על הענפים.

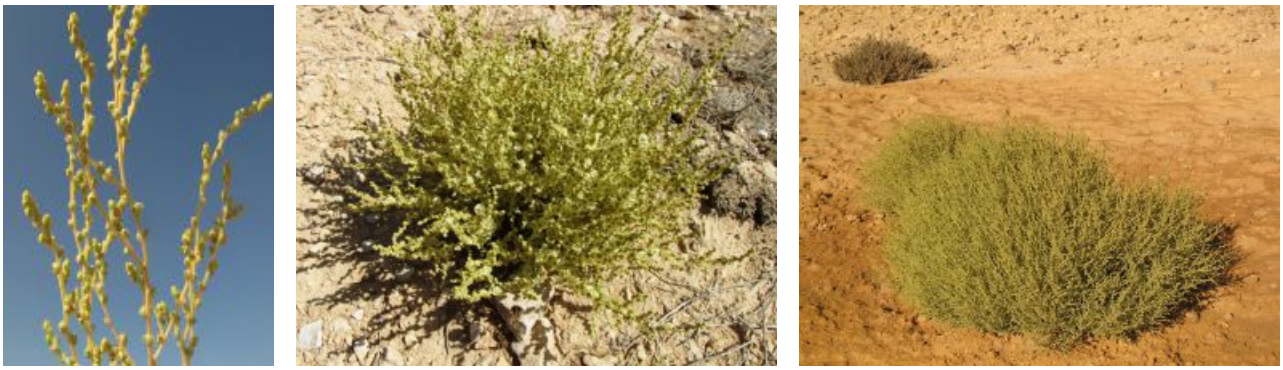

מלחית חומה – מראה כללי באוקטובר
מימין ומשמאל – צילום: אורי פרגמן-ספיר ©; במרכז – צילום: גדי פולק ©
להגדלה – לחצו על התמונות

מחזור החיים של **מלחית חומה** כצמח חד-שנתי שונה ממרבית צמחי המדבר החד-שנתיים. רובם המכריע של צמחי המדבר החד-שנתיים בני החלוף נובטים אחרי הגשם, צומחים ופורחים במהירות ומסיימים מחזור חייהם תוך זמן קצר לפני הקיץ הארוך. לעומת זאת, זרעי ה**מלחית** החומה אמנם נובטים גם הם בתחילת החורף אחרי ירידת גשמים משמעותיים, אך נותרים בממדים קטנים עד לסוף האביב ורק בתחילת הקיץ מתחיל הצימוח הוגטטיבי המהיר, כאשר הצמח הירוק מגיע לשיא גודלו דווקא בעיצומו של הקיץ החם והיבש. לפי מחקריו של משה נגבי (1959 וראו גם אצל אבן-ארי וחובריו, 1980) הנביטה מהירה והנבט מציץ תוך מספר שעות. הנבט עמיד ליובש בשלבי הנביטה הראשונים. במשך החורף מפתח הנבט שושנת עלי חורף שעירים ושורש מעמיק, אך נצרו נשאר קטן. מספר הנבטים רב במיוחד בקרבת השלד של צמח האם והם נותרים במשך כל החורף בגודל של 2-4 ס"מ אולם אחוז התמותה בקרבם גבוה, כנראה עקב תחרות תוך-

מינית. הנבטים הנותרים צומחים החל מחודש אפריל, ואז מופיעים על הצמח עלי הקיץ. בנוסף ל**מלחית חומה**, עוד ארבעה מינים בארץ, כולם סלקיים, מציגים מחזור חיים דומה: **מלחית עדינה, מלחית הירדן, אלניה נאה** ו**אלניה אזמלנית**, **מלחית חומה** היא הנפוצה ביותר מביניהם.

ישנם כמה הסברים להצלחה הקיצית של **מלחית חומה** בתנאי המדבר: הסבר אחד הוא יכולתה של **מלחית חומה** לנצל מהקרקע מים מלוחים שנותרים בקרקע לאחר התייבשות החד-שנתיים החורפיים. בחורף ובאביב **מלחית חומה** כנראה נחותה תחרותית לעומת החד שנתיים האחרים ורק אחרי קמילתם וסילוק התחרות מצידם, מתחילה צמיחתה, על בסיס אותם מאגרי מים בקרקע בטיב נמוך שלא נוצלו על ידי החד-שנתיים החורפיים. הסבר שני שהוצג בספרם של אבן-ארי וחובריו (1980) מציע "טל תת-קרקעי" כמקור אפשרי למים בקיץ: התעבות של טל ואדי מים בשעות הלילה בשכבת הקרקע העליונה שבה מרוכזים שורשי המלחית יוצרת מקור מים אפשרי. עם זאת אין נתונים על כמויות המים הממשיות שניתנות לניצול בדרך זו והסבר זה נותר עדיין פתוח.

יש גם לזכור שכל צמחי הסלקיים המדבריים – בני שיח וחד-שנתיים, ובתוכם **מלחית חומה** – כולם ירוקים בקיץ במידה כזו או אחרת והם צמחים המקבעים פחמן-דו-חמצני במסלול הפוטוסינתטי C4. מסלול זה נחשב ליעיל יותר בתנאים של טמפרטורה גבוהה והארה חזקה ועל כן עשוי לתמוך בפעילות פוטוסינתטית בתנאי קיץ מדברי.

מלחית חומה פורחת בחודשים יוני-אוקטובר, כאשר שיא הפריחה בחודש ספטמבר. הפרחים זעירים, בודדים או ערוכים במעין שיבולת מרווחת. הפרחים דו-מיניים, בעלי 5 עלי עטיף קטנים, 5 אבקנים ו-3 צלקות. עלי העטיף של הפרח כמעט אינם נפשקים; בשעות הבוקר ניתן לראות בכל פרח אבקנים בשלים ועמודי עלי הבולטים רק במעט מתוך עלי העטיף. קיימת במין זה הומוגמיה, כלומר אברי הנקבה והזכר של הפרח מבשילים באותו מועד ומאפשרים גם האבקה עצמית, בנוסף להאבקת רוח. בעת הבשלת הפרי מתפתחות מהעטיף חמש כנפיים קרומיות בקוטר 7-11 מ"מ. צבע הכנפיים לבנבן או ורדרד. הפירות מבשילים בסתיו והצמחים מתייבשים. בתנאי שדה מאבדים הזרעים מהר את כושר הנביטה. הכנפיות של יחידות התפוצה מכילות חומר מעכב נביטה המסיס במים, הנשטף במי גשם חזק ואז מתאפשרת נביטה.

מלחית חומה בסוף הפריחה ובעת הבשלת הפירות
מימין – צילום: שיר ורד ©; במרכז ומשמאל – צילום: ערגה אלוני ©
להגדלה – לחצו על התמונות

בית הגידול הראשוני בארץ הוא במדרונות גירניים יובשניים של חברת **זוגן השיח**, אך הצמח נפוץ במיוחד בצידי דרכים ובמקומות מופרעים במדבר. **מלחית חומה** מופיעה בצורתה המפותחת רק בחברת חלוץ של שטחים מופרעים צידי דרך שבהם התחרות מועטה וכן בשקעים בהם קיים ריכוז גבוה של מלחים.
מלחית חומה נפוצה בכל החבלים המדברים בישראל – בנגב, במדבר יהודה, באזור ים המלח ובערבה. בעולם היא גדלה באזורים המדבריים של הארצות הסמוכות לישראל, אך יש גם תיעוד מטורקיה ומקפריסין.

להרחבה וקריאה נוספת:

אבן-ארי מ שנן ל ותדמור נ 1980 הנגב – מלחמת קיום במדבר. מוסד ביאליק, ירושלים. בעמודים 285-290.

דנין א 1977 הצומח בנגב מצפון לנחל פארן. ספרית הפועלים ויחדיו.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע ופולק ג 2016 מלחית חומה Salsola inermis – פורחת במדבר (ספטמבר 2016), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 3.
/https://www.kalanit.org.il/salsola-inermis